Denna anvisning är avsedd för företagare och tillsynsmyndigheter inom livsmedelsbranschen och foderindustrin. Anvisningen har beretts i Livsmedelssäkerhetsverket Eviras samarbetsgrupp för gmo-tillsynen. Eftersom Evira inte getts någon normgivningsrätt i saken i fråga, kan Evira inte ge några bindande föreskrifter. Tolkningarna i denna anvisning är synpunkter som den myndighet, som leder livsmedels- och fodertillsynen, har på hur livsmedels- och foderlagstiftningen borde tillämpas. I sista hand avgör en domstol frågor som gäller tillämpandet av lagstiftningen. Om Europeiska kommissionen ger vägledningar i saken, kommer Evira att precisera sin anvisning så att den följer samma linjer.

Användning av det frivilliga marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” om livsmedel och foder

INLEDNING

De obligatoriska märkningarna på förpackningarna till livsmedlen motsvarar inte till alla delar konsumenternas informationsbehov och förväntningar. Därför förses livsmedlen med en hel del marknadsföringspåståenden som bygger på frivilliga system utöver de obligatoriska märkningarna som lagstiftningen förutsätter, särskilt marknadsföringspåståenden som beskriver ursprunget och produktionssättet.

Genetiskt modifierade (gm) livsmedel och foder regleras av Europeiska gemenskapens förordningar och på den gemensamma marknaden rör sig produkterna fritt över gränserna. Principen i lagstiftningen som reglerar genetisk modifierade livsmedel och foder är att konsumenternas informationsbehov och valmöjlighet skall säkerställas. Det har genomförts med obligatorisk märkningsskyldighet på förpackningarna eller på något annat sätt i samband med saluhållandet. Konsumenten kan lita på att ett livsmedel inte är genetiskt modifierat, om det saknar märkningar om genetisk modifiering.

Lagstiftningen förbjuder inte direkt frivilliga marknadsföringspåståenden, i vilka man anger att genteknik inte använts vid framställning av ett livsmedel eller foder eller att en produkt inte innehåller gentekniskt modifierade ingredienser. För närvarande har i EU inte fastställts några gemensamma kriterier för marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt”, ”djuret har utfodrats med gmo-fritt foder” eller liknande marknadsföringspåståenden. Därför har vissa EU-länder utarbetat egna nationella anvisningar om hur marknadsföringspåståenden som ”gmo-fritt” kan användas och sådana påståenden används också redan. För att praxis i olika medlemsländer skall kunna harmonieras borde man i EU fastställa gemensamma kriterier för det frivilliga marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” eller liknande marknadsföringspåståenden. Livsmedelssäkerhetsverket Evira har ansett det nödvändigt att utarbeta anvisningar för de inhemska företagarna och tillsynsmyndigheterna om användningen av det frivilliga marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” om livsmedel och foder.

LAGSTIFTNING

Lagstiftning om märkningar på genetiskt modifierade livsmedel och foder:

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1829/2003 om genetiskt modifierade livsmedel och foder
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1830/2003 om spårbarhet och märkning av genetiskt modifierade organismer och spårbarhet

av livsmedel och foderprodukter som är framställda av genetiskt modifierade organismer
- Handels- och industriministeriets förordning 1084/2004 om förpackningspåskrifter för livsmedel / Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna (bägge i kraft under en övergångstid)
- Livsmedelslagen 23/2006
- Foderlagen 86/2008
- Kommissionens förordning (EU) nr 619/2011 om provtagnings- och analysmetoder för offentlig kontroll av foder vad gäller förekomst av genetiskt modifierat material där godkännandeförfarandet fortfarande pågår eller godkännandet har upphört att gälla

Enligt förordning (EG) nr 1829/2003 kan vid framställning av ett livsmedel eller foder användas endast sådana genetiskt modifierade ingredienser, som godkänts i EU, och de skall anges i märkningarna på förpackningen. En sådan märkning förutsätts inte, om produkten består av genetiskt modifierade organismer i en proportion som inte överstiger 0,9 procent av varje enskild ingrediens under förutsättning att förekomsten är oavsiktlig eller tekniskt oundviklig (artikel 12 och 24). Det förbjudet att inom gemenskapens område använda genetiskt modifierade material som inte godkänts i EU.

Förordningen tillämpas inte på sådana livsmedel eller foder, som framställts med hjälp av genetiskt modifierade organismer. Det avgörande kriteriet är om det färdiga livsmedlet eller fodret innehåller material härlett ur ett genetiskt modifierat utgångsmaterial. Att ett djur ätit genetiskt modifierat foder gör inte djuret, köttet från djuret eller någon annan produkt av djuret genetiskt modifierad, eftersom generna som fodret innehåller spjälks i djurets ämnesomsättning. Därför tillämpas kraven på godkännande och märkning i förordningen inte på sådana produkter, som erhålls från djur som utfodrats med genetiskt modifierat foder eller behandlats med genetiskt modifierade läkemedel ((EG) nr 1829/2003, inledningsfras 16). Enligt gällande lagstiftning har livsmedel av animaliskt ursprung, som saknar gm-märkning, kunnat produceras med antingen sedvanligt eller genetiskt modifierat foder.

Enligt livsmedelslagen (23/2006, 9 §) får informationen som ges om ett livsmedel inte vilseleda konsumenten i fråga om livsmedlets egenskaper, sammansättning, karaktär, identifierbarhet, mängd, hållbarhet, ursprung, tillverknings- eller beredningsmetod eller någon annan motsvarande faktor. Enligt författningarna om förpackningspåskrifter får ett livsmedel inte heller uppges ha sådana egenskaper, som livsmedlet inte har eller i fråga om vilken det inte avviker från andra motsvarande livsmedel (§ 4 i förordningen om förpackningspåskrifter 1084/2004, med vilken artikel 2 punkt 1a i direktiv 2003/13 om märkning av livsmedel / artikel 7 i förordning (EU) nr 1169/2011 om livsmedelsinformation verkställts). Samma författningar tillämpas på frivilliga märkningar.

MARKNADSFÖRINGSPÅSTÅENDEN

Ett marknadsföringspåstående skall vara tydligt och entydigt och det får inte vilseleda konsumenten. I denna anvisning används som exempel påståendena ”gmo-fritt” och ”djuret har utfodrats med gmo-fritt foder”. Marknadsföringspåståendet kan ändå också vara något annat, såsom en bild eller ett märke. Ur konsumentens synvinkel vore det bäst om endast en enda ordalydelse eller ett enda märke skulle bli vedertagen praxis inom hela EU-området.

PRODUKTKATEGORIER

Genetiskt modifierade livsmedel och foder kan indelas i tre olika kategorier allt enligt produktionssättet:

1. Livsmedel och foder som kan innehålla genetiskt modifierade ingredienser som godkänts i EU (såsom soja, majs eller raps)

Marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt”, ”djuret har utfodrats med gmo-fritt foder” eller något liknande påstående kan användas endast om livsmedlet eller fodret inte alls innehåller genetiskt modifierat material. Gränsvärdet för halten gm-material är i detta fall 0 % (= detektionsgränsen), även om den nuvarande märkningsbestämmelsen tillåter förekomst av genetiskt modifierade organismer i en proportion som inte överstiger 0,9 procent av varje enskild ingrediens under förutsättning att förekomsten är oavsiktlig eller tekniskt oundviklig. Också en liten förekomst av gm-material i en produkt betraktas som vilseledande i den mening som avses i 9 § i livsmedelslagen och 14 och 15 § i foderlagen. Ett livsmedel eller foder får uppges ha endast sådana egenskaper, i fråga om vilka det avviker från andra motsvarande produkter. En företagare som använder marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” eller något liknande marknadsföringspåstående om ett livsmedel eller foder skall skilt för varje parti med hjälp av analysresultat påvisa att produkten inte innehåller genetiskt modifierade material.

2. Livsmedel och foder som innehåller ingredienser, av vilka det inte finns någon i EU godkänd genetiskt modifierad art (såsom ris, havre, papaja, morot, eller blåbär)

Användning av marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” eller något annat liknande påstående är som 9 § i livsmedelslagen och 14 och 15 § i foderlagen säger vilseledande på en sådan produkt, som inte innehåller någon sådan ingrediens, som kunde vara tillverkad av en i EU godkänd genetiskt modifierad organism. Därför tillåts påståendet ”gmo-fritt” eller något liknande påstående inte om sådana produkter.

3. Livsmedel av animaliskt ursprung (såsom kött, mjölk, ägg eller odlad fisk) – kraven för foder

Det frivilliga marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt”, ”producerat utan genteknik” eller något liknande påstående kan användas om livsmedel av animaliskt ursprung endast i sådana fall, då djuret under hela dess levnadslopp utfodrats med sedvanligt foder. Sådant foder kan innehålla upp till 0,9 % genetiskt modifierade ingredienser. Det är också tillåtet att använda sådana tillsatser i foder, vitaminer i foder och veterinärläkemedel, som producerats av genetiskt modifierade organismer. Konsumenterna eller foderanvändarna får ändå inte vilseledande ges den uppfattningen att det vid tillverkning av andra liknande produkter, som saknar påståendet ”gmo-fritt”, automatiskt skulle ha använts genetiskt modifierade ingredienser. Om en företagare använder marknadsföringspåståendet ”djuret har utfodrats med gmo-fritt foder” eller något liknande påstående, skall företagaren säkerställa att fodret inte alls innehåller något gm-material (= 0 %) (se punkt 1.).

Marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” eller något liknande påstående får inte användas om livsmedel som härstammar från frilevande djur.

Livsmedel och foder som innehåller flera av de ovan nämnda produktkategorierna (såsom färdigmat, en smaksatt köttprodukt eller en foderblandning)

En företagare kan använda marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” eller något liknande påstående om ett livsmedel som består av flera olika ingredienser, om varje ingrediens i produkten uppfyller ovan nämnda kriterier.

Ekologiska livsmedel och foder
En företagare kan använda marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” eller något liknande påstående om ekologiskt producerade (eko) livsmedel eller foder, om ovan nämnda kriterier uppfylls.

FÖRETAGARNAS EGENKONTROLLSKYLDIGHETER OCH MYNDIGHETSTILLSYNEN

Det frivilliga marknadsföringspåståendet om produktionssättet skall bygga på ett fungerande egenkontrollsystem. Företagaren är skyldig att se till att informationen som ges om ett livsmedel eller foder är sanningsenlig och tillräcklig. Tillsynen över sammansättningen hos och märkningarna på livsmedel och foder bygger på en tillsyn över företagarens egenkontroll. I tillsynen koncentrerar man sig på att kontrollera att märkningarna som lagstiftningen förutsätter är korrekta och att informationen till konsumenten säkerställs.

Om en företagare använder marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” eller något liknande påstående om ett livsmedel eller foder, skall han med hjälp av analyser försäkra sig om att halten gm-material i produkten är 0 % (= detektionsgränsen). Ett representativt prov skall analyseras med validerade metoder i ett ackrediterat laboratorium. Företagaren skall på myndighetens begäran kunna uppvisa partispecifika analysintyg.

Företagarna skall se till att det säkerställts att ”gmo-fria” foder är spårbara och hålls åtskilda och att det finns påkallad bokföring över dem. Det är ändamålsenligt att kvaliteten som krävs av fodret (fodrets ”gmo-frihet”) för undvikande av oklarheter bygger på skriftliga avtal utmed hela produktionskedjan, bl.a. mellan fodertillverkaren, primärproducenten, slakteriet och köttanläggningen. Evira deltar inte i utarbetandet av dessa avtal och Evira tar inte heller ställning till avtal eller avtalsbrott företagarna emellan.

En företagare som använder marknadsföringspåståendet ”gmo-fritt” eller något liknande påstående om livsmedel av animaliskt ursprung skall på motsvarande sätt se till att det finns giltiga skriftliga avtal som omfattar hela kedjan. Företagaren skall också säkerställa att produktens tillverkningsämnen kan spåras utmed hela kedjan. Myndighetstillsynen bygger på tillsyn över handlingarna, eftersom man med analys av livsmedel av animaliskt ursprung inte kan verifiera om djuret ätit genetiskt modifierat foder eller inte.

Tillsynsåtgärder vidtas, om överträdelser misstänks eller konstateras. Om användning av vilseledande marknadsföringspåståenden såsom ”gmo-fritt” eller liknande påståenden konstateras, förbjuds användningen av påståendet.

Källor:
HIM Publikationer 31/2007, Arbetsgruppens promemoria om hur konsumenter får information om ett livsmedels produktionssätt och ursprung.

Ändringar i jämförelse med den föregående versionen (10017/1, 1.3.2010):

- Rubriken har ändrats.
- Stycket om lagstiftningen har uppdaterats

- De särskilda märkningskraven som gällt fjäderfäkött och hönsägg har strukits till följd av JSM:s nya tolkning av lagstiftningen (25.10.2013).
- Ändringar i innehållet och strukturen.